

A közösségi gazdálkodás strukturális közösségisége

A közjavak éppen olyan sokfélék, mint az élet maga. Azok, akiknek valamilyen közük van hozzájuk, mégis azonos alapgondolatokat vallanak. Ha ezeket meg akarjuk érteni, látnunk kell, hogy a közjavak mit jelentenek gyakorlati értelemben, mi volt mindig és mi ma is a szerepük. Ebből következik az is, hogy törődünk az emberekkel. A közjavak nem egyszerűen „javak”, hanem egyszersmind társadalmi gyakorlat is, amely közösségi erőforrásokat és termékeket hoz létre, használ és megőriz. Más szavakkal, a közösségiség gyakorlata rólunk szól. A közösségi gazdálkodásról szóló vita tehát az emberiség önképe-ről folytatott vita is. Tegyük ezért egy lépést hátrafelé, és kezdjük a szemrevételezést a létfeltételekről szóló általános vizsgálódással.

A létfeltételek nem egyszerűen „léteznek”. Az emberi lények tevőlegesen hozzák létre őket. Így minden nemzedék az elődök vállán áll. Létrehozni valami újat, majd továbbadni a jövőendő nemzedékeknek mindazt, amit korábban létrehoztunk, és ha lehet, még tovább is fejlesztettünk, időtlen idők óta az emberi tevékenység része. A történelmi formák azonban, amelyek között ez történt, alapvetően megváltoztak, különösen a kapitalizmusba és a piacgazdaságba való átmenet óta. Bár piacok évezredek óta léteznek, szerepük nem volt annyira központi, mint a jelenkor kapitalizmusában, amelyben már meghatározók. Meghatározzák nemcsak a világkereskedelem szabályait, de globális szinten szervezik meg a termelők és a fogyasztók közötti kapcsolatokat is. Néhány elemző úgy véli, hogy még a piacokon is észlelhető közös gazdálkodásra jellemző gyakorlat. Hiszen, állítják ők, a piac az erőforrások közös használatáról is szól, és olyan szabályok szerint, amelyek lehetővé teszik a piacok lehető legkorlátlanabb és manipulációmentes működését. A piacok azonban nem tartoznak a közösségi gazdálkodáshoz, és érdemes rámutatni miért.

Bár a piacok az emberi tevékenység termékei, a piaci termelést a piac határozza meg, nem az emberi tevékenység. Nem véletlen, hogy

a piacokról úgy beszélnek, mintha tevékeny szereplők lennének. A lapok gazdasági rovataiban naponta olvashatunk arról, mit „csinálnak” a piacok. A piacok döntenek, előnyben részesítenek és büntetnek, esetleg idegesek, bizalmukat veszítik, vagy óvatosan reagálnak. Mindennapi tevékenységünk a piac irányítása alatt zajlik, nem pedig fordítva. Elég egy pillantást vetni a fenti tényekre, hogy lássuk mennyire világos ez. A kormányok által hozott szabályok először a piac alapelveit veszik figyelembe, de csak kiegészítőkként működnek, hogy a piaci hatásokat egyik vagy másik irányba tereljék.

Az egyik irány jelentheti a piaci hatások tompítását, hogy bizonyos társadalmi célokat érjenek el vele. Ennek fényében a központi tervgazdaság mint állítólagos alternatív elképzelés, nem egyéb, mint a piac szabályozásának egyik radikális változata. A másik irány jelentheti olyan szabályok kidolgozását, amelyek a piaci mechanizmusok virágzását segítik elő, abban a reményben, hogy mindenki jobban jár, ha az egyének saját önző anyagi érdekeik szerint cselekszenek. A különböző közgazdasági irányzatok tükrözik ezeket az elképzeléseket. Mind abból indulnak ki, hogy a piacok működnek, és a lényeg annak optimalizálása, hogyan működjenek. Közös sajátosságuk, hogy egyikük sem kérdőjelezi meg a piacot magát. A piacot ezért nevezik néha „másodlagos természetnek” (Fisahn 2010), a természet és a természeti törvények megnyilvánulásának, amely megkérdőjelezhetetlen, és amelyet alkalmazni kell.

A piacnak és a gazdaságnak mintegy természeti lényként történő kezelése Polányi Károly közgazdászt arra készítette, hogy a társadalom és a gazdaság viszonyának felcseréléséről beszéljen: „Ahelyett, hogy a gazdasági rendszer lenne beágyazódva a társadalmi viszonyokba, a társadalmi viszonyok vannak beágyazódva a gazdasági rendszerbe (Polányi 1957).” A kapitalizmus kezdetei előtt, hasonló módon, csak a vallási törvényekre tekintettek úgy, mint amelyek önálló életet élnek. Az alapvető felfogás az volt: „Istent vagy a piacot nem tudjuk szabályozni, csak jóindulatukat próbálhatjuk meg elnyerni, esetleg könyöröghetünk nekik, vagy alkalmanként túljárhatunk az eszükön, de nem tudjuk őket ellenőrzésünk alá vonni.” A piacok esetében a gazdasági jövőmondók azok, akik magukra vállalják az isteni akarat megfejtését. Ők értelmelik az elkerülhetlent.

A közösségi gazdaság nem piac, ahogy fordítva sem. Az alapelv az, hogy akik létrehozzák a közvagyonot, a szabályokat is maguk teremtik önmaguknak. De képesek-e erre az emberek? Nem jobb bízni egy láthatatlan és személytelen, de általános érvényű gépezetben, ahelyett,

hogy önmagunk fogalmazzunk és vitassunk meg szabályokat? Ezzel el is jutottunk az emberi létezés különböző koncepcióinak magvához: a piaci felfogás szerint a *homo oeconomicus* féle egyének saját hasznukat maximalizálják.¹¹ Elszigetelődött emberek ők, akik önmagukra és a saját hasznukra gondolnak. Csak a piacra lépéssel válnak társadalmi lényekké.

Társadalmi kapcsolataikat ezek az elszigetelt egyének nem maguk határozzák meg. Mint láttuk, átadják magukat a piac működésének, és megpróbálnak hasznot húzni belőle. Csak hogy teljesen egyértelműen fogalmazzak: elszigetelt egyének alárendelik magukat egy személytelen hatalomnak, amely nem a sajátjuk, de csatlakozva hozzá, magukévá teszik annak logikáját. Ekkor lehetőséget kapnak arra, hogy a fogyasztás révén létrehozzák és megerősítsék saját egyéniségüket. A fogyasztás egyben az a közeg, amelyben a társadalmi élet zajlik. Más szóval, a piac nemcsak az elosztás tere, hanem olyan tér is, ahol emberek kapcsolatot teremtenek egymással és identitásokat hoznak létre. Mivel a fogyasztás azonban nem teremt valódi közösséget, és sokan még csoportokban is elszigetelve érzik magukat, a kényszerhelyzetből egyetlen kiút látszik, a még több fogyasztás. A fogyasztás tehát még több fogyasztást eredményez, ami összhangban van a gyártó azon érdekével, hogy növelje eladásait. Mindez egyben tökéletesen kielégíti a tőkés gazdaság igényét a folyamatos növekedésre. A fogyasztók viszont képtelenek „kivásárolni magukat” a társadalmi elszigeteltségből. A piacok a strukturális elszigetelődésre épülnek, és azt folyamatosan újratermelik.

A strukturális elszigeteltség nem azt jelenti, hogy nem találkozunk egymással, vagy nem működünk együtt. A piacon történő együttműködésnek mindig van viszont egy, a versengés által okozott keserű mellékíze.²² Együttműködünk, de azért, hogy versenyhelyzetben jobban helytállhassunk. A versengés alapul vett szükségessége miatt, az együttműködés egyszersmind feltételezi az elkülönülést is. Az egyik cég sikere a másik kudarca. Az egyik ország kereskedelmi többlete a másik kereskedelmi hiánya. Az egyik ember sikeres állaspályázata a másik ember visszautasítását jelenti. Az egyik személy zöld kártyája a másik ember deportálását eredményezi. A piacoknak ezt a vonatkozását nevezem strukturális kirekesztésnek. Mindkét szempont, a strukturális elszigeteltség és kirekesztés, pókhálószerűen vonja be cselekedeteinket, gondolatainkat és érzelmeinket. Meghatározzák, hogy az ember mit tekint normálisnak a mindennapi életben. Ha a díszhal anélkül képes végtelen körökben úszni a gömb-

akváriumban, hogy magától értetődő természetességgel az üvegnek ütközzön, könnyen az a téves képzetünk támadhat, hogy a végtelen óceán szabadságát élvezi. Ha viszont ellen akarunk állni a strukturális elszigeteltségnek és kirekesztettségnek, akkor a fentieket ellensúlyozó formákra és terekre van szükségünk. A korábban tárgyalt fogyasztás mellett a családi és egyéb közösségi kapcsolatok játszanak központi szerepet. Rendszeresen megfigyelhető, hogy akik elveszítik személyes kapcsolataikat, hamar a tényleges elszigeteltség és kirekesztettség helyzetében találják magukat.

A szerkezeti elszigeteltség és kirekesztettség maga után von egy másik viselkedést, amit én strukturális felelőtlenségnek nevezek. Szinte senki nem akar senkit eljelentékteleníteni, szinte senki nem akarja, hogy az ő előnyeieért mások fizessenek, de ez mégis naponta megtörténik. A piacokon való elszigeteltség és elhatároltság azt is jelenti, hogy képtelenek vagyunk felfogni vásárlásaink következményeit. Lehet, hallottunk arról, hogy Kongóban milyen kegyetlen és embertelen körülmények között bányásszák ki azt az alapanyagot, amelyből a mobiltelefonok gyártásához szükséges tantált kivonják, de vajon lemondunk a mobiltelefonról emiatt? Arról is hallottunk, hogy van, ahol a pólókat gyermekmunkával állítják elő, de odafigyelünk-e erre, amikor veszünk egyet? A környezetszennyezés egy részét az alumínium okozza. Tudjuk egyáltalán, mely termékek tartalmazznak alumíniumot?

Mindaz csak néhány a számtalan példából, amely bizonyítja, hogy piaci körülmények között lehetetlen személyes felelősséget tanúsítani. A tömeges bojkott vagy a széleskörű nyilvánosság mozgósítása nélkül az egyes fogyasztó vásárlási magatartása nem változtathat a munkakörülményeken vagy a termelés környezeti hatásain. Ebből a szempontból tehát a pénz nagyon silány közvetítő eszköz. Minden próbálkozásunk, hogy a piaci tevékenység káros következményeit utólag megzabolázzuk, egy soha véget nem érő gürcöléssé válik, ami gyakran kudarcot vall, néha szörnyűséges kudarcot, mint pl. a globális széndioxid-kibocsátás korlátozására tett erőfeszítéseink.

A közösségiség azt mutatja, hogy van más lehetőség. Az emberek ott egymáshoz kapcsolódnak. Közösségi erőforrásokat használnak és szabályokat hoznak azok megőrzése vagy gyarapítása érdekében, illetve megkeresik a működtetésükre legalkalmasabb társadalmi formákat. A kiindulópont mindig az érintett emberek szükségleteinek alapulvétele, és azok a szükségletek mindenkinél mások. A közösségi társadalomban az emberiség magától értetődő modellje nem az egyének elvont egyenlősége, hanem konkrét egyediségük.

Az emberek gazdag egyéniségükkel tevékenyen részt vesznek a közösségi folyamatokban. Ebből világosan következik az is, hogy ha az erőforrások és a termékek különbözők, és ha a résztvevő személyek egyedi individuumok maradnak, akkor ott a piaci egyenszabályok nem működhetnek. Ez a közösségben azért nem okoz gondot, mert a piaccal ellentétben, a szabályokat maguk a közösség tagjai alkotják meg. Működőképes szabályokat hozni nem egyszerű feladat, és néha kudarchoz vezet, de számtalan közösségben jól működik, mert tartják magukat a siker bizonyos előfeltételeihez.

Az önszerveződés akkor működik, ha az önrendelkezés tényleges. Ezért a szabályalkotás során, történjen az egyhangúlag vagy megalapodásos módon, az egyik fő szempont, hogy a résztvevők eltérő szükségleteit figyelembe vegyék. Létfontosságú, hogy a résztvevők érezzék a tisztességességet. A tisztességesség nem ugyanaz, mint a formális igazságosság, hanem olyan egyezségeket takar, amelyek ellen senki nem kíván fellépni. Többek között ez is megkülönbözteti a piactól, ahol az egyenértékű csere formálisan igazságos ugyan, mert az eszményi piacon azonos gazdasági értékek cserélnek gazdát, de ez csak az átlagok szintjén igaz, ezért az egyes esetekben sokszor nem-hogy igazságtalan, hanem egyenesen csalárd.

Ne tévesszük szem elől, hogy a saját hasznukat maximalizálókt az olyanok kárára teszik, akiknek a terheket viselni kell. Az egyenértékű csere azt is jelenti, hogy azonos árakban eltérő termelékenység tükröződik, vagyis különböző mértékű erőfeszítés szükséges azonos ár eléréséhez. A fejlődő országoknak jóval keményebben kell megdolgozni ugyanazért a pénzért, mint az iparosodott országoknak. Igazságos ez? Nem. A piac figyelmen kívül hagyja a különbségeket, a közösség ügyel rájuk. Mi több, a piac félrelöki a különbségeket, a közösségek táplálkoznak belőle. Ha alig néhány rizsfajta maximális profitot eredményez, az összes többit kiszorítják a piacról. A közösségi gazdaság résztvevői ezzel szemben tudják, hogy a sokféleség érték, nem pedig a haszon maximalizálása előtt tornyosuló akadály. Nagyobb kreativitást, változatosságot és tanulási lehetőséget, összesében jobb életminőséget jelent.

Az önszerveződés kudarcot is vallhat. Különösen akkor lehet sikertelen, ha idegen gondolkodás fertőzi meg a közösségi gyakorlatot, ami különböző formákat ölthet. Például, ha egy erőforrás használói között a véges erőforrást egyenlő arányban (formálisan igazságosan) felosztják, előfordulhat, hogy egyének azt tisztességtelennek tartják. Ilyen lehet az, ha az erőforrás alacsony értékű vagy az érintett sze-

mélyek szükségletei mindenki számára nyilvános okokból eltérők. A formálisan egyenlő elosztást figyelembe veendő kritériumokkal kell kiegészíteni, amíg a dolgot mindenki tisztességesnek nem érzi.

Ha a tisztességességet elhanyagolják, felmerül a veszély, hogy a haszonmaximalizálás egyéni stratégiái felülkerekednek. A piaci gondolkodás beszivárog a közösségbe. Elég, ha egy személy elkezdi a többiekre ráerőltetni egyéni céljait, mert az a tisztesség szempontjait még jobban aláássa. A többiek ezt hasonlóval viszonyozzák, és beindul a hanyatlás örvénye, ami az önszerveződés kudarcához vezet. A piac ideológusai ismerik ezt a hatást és alkalmazzák is a közösségi gazdálkodás elpusztítására. Példa erre, amikor Peruban (de máshol is), azt javasolták, hogy a földet – ami klorábban közös használatban volt – osszák föl a bennszülött lakosság tagjai között egyenlően és nevesített tulajdonjoggal. Formális értelemben ez természetesen igazságos. A közösségek tagjait elszigetelt, haszonmaximalizáló egyénekké akarták változtatni. A bennszülöttek visszautasították a tervet, mert felismerték, hogy ez veszélyezteteti megszokott életmódjukat.³³

A közösség csak akkor működik, ha mindenki a tagja és senki nincs kizárva. A közösségiség együttműködésre épül és együttműködésre ösztönöz, lehetővé teszi a felelősségteljes cselekvést, és meg is követeli azt. Ebben az értelemben a közösség társadalmi gyakorlata strukturális közösségiséget képvisel. A közösségi projektek a gyakorlatban vetik el a *homo oeconomicus* mintáját. Senkinek nem kell bizonyos jellemzőkkel rendelkeznie, hogy részt vehessen a projektekben, viszont sokakat megváltoztat, ha rendelkeznek ilyenekkel. A közösségekben mindenki akként élhet, ahogy mindig is létezett. Társadalmi lényként, másokkal együtt alakítva létfeltételeit. A piaci gondolkodással szemben, az egyén itt nem nyerhet semmit azzal, ha mások rovására próbál meg érvényesülni. A közösségiség gyakorlatának megértésében központi jelentőségű annak tudatosítása, hogy saját szükségleteinket akkor veszik figyelembe, ha a közös tevékenységnek mások szükségletei is részét képezik. A közösségiségnek ezt a szempontját strukturális befogadásnak hívom. A zulu és xhosa nép *ubuntu*-filozófiája⁴⁴ ezt így fogalmazza meg: „Vagyok, mert te is vagy, és csak akkor lehetek, ha te is vagy.”

Ez egy egészen nyilvánvaló dolgot fejez ki, ami csak azért tűnik különlegesnek, mert kicsi korunk óta arra idomítanak minket, hogy egyéni küzdelmet folytassunk a többiekkel szemben. A kiválasztás meghatározza iskolai élményeinket, mert érvényesülési lehetőségeink az életben nagyban függenek az osztályzatainktól. A kiválasztás gépezetével a piacon is találkozunk, amikor munkaerőnk vagy a

termékeinket kell értékesíteni. Válogatnak közöttünk akkor is, amikor öregek vagy betegek vagyunk és aggódunk, hogy megkapjuk-e a megfelelő ellátást. A szelekció a strukturális kirekesztés eszköze, és a piac logikáját alkalmazza. Ami nem hoz pénzt, az kihullik a rendszer résein.

Természetesen a közösségiségnek is vannak határai, és el kell dönteni, mi van ezen belül és mi nem. Elinor Ostromtól megtanultuk, hogy az efféle határok kijelölése fontos, legalábbis a versengő közjavak esetében.⁵⁵ A közösségi gazdálkodásban azonban egészen más logika működik, mint a piac színpadán. A hozzáférés és használat előfeltétele lehet a helyi kapcsolódás, munkával való hozzájárulás és a közjavak sajátos használata. A nyílt hozzáférésű használat példának okáért a nem vetélkedő, nem korlátos javak esetében – ilyenek az együttműködéssel szerkesztett honlapok, mint a Wikipédia, vagy a szabad szoftverprogramok – nagyon észszerű. Az ilyen szabályok segítenek elkerülni az erőforrás alulhasználatát, ami a feladásukhoz vezethet. Ezzel szemben, a versengő és korlátos javak, mint a föld, a víz vagy a halállomány esetében más szabályok kellenek, mert ezeknél a túlhasználat jelenti a veszélyt.

A közösségi gazdálkodás sikerében döntő szempont, hogy a közösség mely szabályokat ismer el észszerűnek és szükségesnek. Az elsődleges szempont itt nem az, hogy megéri-e valami, hanem hogy mi tartja fenn a közösséget és annak erőforrásait úgy, hogy minden érintett hosszú távon élvezheti az áldásait. A társadalmi forma önmagában értékes, mivel a közösségi kapcsolatok a viták rendezésének fő csatornáit. A konfliktusokat egyébként is úgy kell megoldani, mint már kifejtettem, hogy az eljárást és annak végeredményét mindenki tisztességesnek érezze.

A közösségiség tehát strukturálisan teremti meg a résztvevők felelősségét az erőforrások és a közösségi kapcsolatrendszer megőrzéséért, míg a piac erre általában nem képes. A közösségek tagjai döntenek az érintett társadalmi folyamatok alakításáról, ezért felelősséget is vállalhatnak cselekedeteikért. Ez egyben kötelességük is. A közösségi gazdaságban foglalkozni lehet az egymásnak ellentmondó célokkal és eltérő igényekkel, még mielőtt bárki tesz valamit. A piacon ezzel szemben először jön a cselekvés, a következményekkel csak utólag foglalkoznak. A piac csak ritkán képes közvetíteni az eltérő igények között, vagy különböző megoldásokat kigondolni, hiszen a profitmaximalizálás a döntő választási szempont.

Ezekkel a piaci ellenmondásokkal mindannyian tisztában vagyunk. Jó autóutakon szeretnénk közlekedni, de ellenezzük, ha azt a házunk

előtt akarják elvezetni. Szeretnénk, ha környezetbarát energia váltaná fel az atomerőműveket, de tiltakozunk, ha szélerőművek teszik tönkre a tájat. Zavar minket, ha túlhalásszák a halállományt, de elvárjuk, hogy friss, olcsó hal kerüljön az asztalunkra. A különböző szükségletek és célok ellentétben állnak egymással, és az kerekedik felül, amelyik a legtöbb piaci és politikai erőt képes mozgósítani. Először kész helyzetet teremtünk, csak utána rágódunk a következményeken.

A közösségi gazdálkodásban az emberek kezdettől fogva közvetíteni tudnak a különböző vágyak és szükségletek között. Az állattenyésztők előre meg tudnak egyezni a legelő közös használatáról, majd újra és újra megtehetik azt, hogy elkerüljék a közös erőforrás túlhasználatát. A halászok megegyezhetnek a halászati kvótákban, ellentétben a nemzetállamokkal, amelyek mind maguknak követelik a maximális hasznosítás jogát. A szabadszoftver-projektek tagjai előre megegyezhetnek a prioritásokról. Kevin Hansen filmes a közösségiség mindent átfogó felelősségérzetéről beszél: „A közösségi megközelítés magába foglalja és feltételezi a mindenkire vonatkozó jogokat és kötelességeket. Senkit nem hagynak ki. E logika szerint, a közvagyon minden kezelőjének (ez lényegében mindenkit jelent) kötelessége a felelősségvállalás – azokért is, akik nem szólalnak meg... Ez nemcsak azokat a gyermekeket, időseket vagy fogyatékosokat jelenti, akik képtelenek kiállni önmagukért, hanem a jogfosztottakat, a szegényeket, a bennszülötteket is, és minden más emberi lényt, akik a politikában és a gazdaságban hagyományosan nem tudták a hangjukat hallatni.”⁶⁶

Bár elvi és strukturális szempontból a közösségiség logikájának része mindenki befogadása, ez nem önműködően történik, hanem szándékosan kell megvalósítani. A megállapodások alakításában való részvétel elvi szabadsága egyben szükségszerűség is. Ez is eltér a piaci kapcsolatoktól, ahol a szabályokat kívülről és egységesen határozzák meg. Az a változat érvényesül, amelyik pénzt hoz. A közösségeknek maguknak kell meghatározniuk a megfelelő szabályokat, az egyes helyzetekben és az azokban érintett személyek számára. Ebben a folyamatban a kísértés, hogy valaki mások kárára hasznot húzzon, általánosan jelen van, a piac logikájából származik. De a másik számára meg én vagyok a másik. Ha mások kárára érvényesülök, ők is azt teszik majd (vagy kiközösítenek). Ez lenne a mélybe rántó örvény kezdete, ami jól ismert fejlemény. A cég, amelyik gyorsabban csökkenti a béreket, több megrendeléshez jut. Az pedig, amelyik megnyirbálja a juttatásokat, könnyebben kap hitelt a túléléshez. Ez a piac logikája,

ahol a többség a végén veszít, de a győztesek sem lehetnek biztosak benne, hogy legközelebb nem lesznek-e a vesztesek között.

A közösségi gazdálkodást és a strukturális közösségséget, a befogadást, és a résztvevők által kialakított felelősséget csak akkor teremthetjük meg, ha szembeszállunk a kirekesztés logikájával. Ez soha nem könnyű, de mindig erőfeszítésre érdemes tett.

Jegyzetek

- ¹ Lásd Friederike Habermann írását számunk 49–56. oldalán.
- ² Lásd: Michel Bauwens: *Peer-to-Peer Economy and New Civilization Centered Around the Sustainance of the Commons*. In: David Bollier & Silke Helfrich (eds.): *The Wealth of the Commons. A World beyond Market & State*. Levellers Press, 2012. <http://wealthofthecommons.org/essay/we-are-not-born-egoists>.
- ³ Lásd <http://womblog.de/2011/05/27/peru-vorschlag-der-individuellen-landtitelvergabe-fr-indigene-stt-auf-kritik/> valamint Dirk Löhr: *The Failure of Land Privatization: On the Need for New Development Policies*. In: David Bollier & Silke Helfrich (eds.): i. m.
- ⁴ Az „ubuntu” szó jelentése kb.: emberség, felebarátaink szeretete, közösségi szellem.
- ⁵ A versengés koncepcióját Silke Helfrich fejti ki: *Common Goods Don't Simply Exist – They Are Created*. In: David Bollier & Silke Helfrich (eds.): i. m.
- ⁶ <http://vimeo.com/25486271>

Hivatkozások

- Fisahn, Andreas. 2010: *Die Demokratie entfesseln, nicht die Märkte*, Köln, PapyRossa Verlag
- Polányi, Karl 1957: *The Great Transformation*. Boston, Beacon Press. (Polányi Károly: *A nagy átalakulás. Korunk gazdasági és politikai gyökerei*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2004.)

(Fordította: Sebestyén György)

A fordítás alapjául szolgáló szöveg: David Bollier & Silke Helfrich (eds.): *The Wealth of the Commons. A World beyond Market & State*. Levellers Press, 2012. <http://wealthofthecommons.org/essay/we-are-not-born-egoists>.

Az eredeti mű: Silke Helfrich und Heinrich-Böll-Stiftung (Hg.): *Commons – Für eine neue Politik jenseits von Markt und Staat*. Bielefeld. transcript Verlag, 2012. 39–44. 58–65.

<https://www.boell.de/sites/default/files/2012-04-buch-2012-04-buch-commons.pdf>